

ELÄMÄN- MAKUA

luokkaan

– MONIPUOLISIA SANOMALEHTITEHTÄVIÄ
PERUSOPETUKSEEN

► Sisällys

Sanomalehti.....	4
Sanomalehden lukeminen.....	5
Lehden osiot.....	6
Otsikointi.....	7
Päivälehdien uutiset.....	8
Pikku-uutiset.....	9
Uutisia tarkkailemaan.....	10
Uutistarkkailun syventäminen.....	11
Talosuutiset.....	12
Medioiden vertailua.....	13
Urheilusivut.....	14
Henkilöitä sanomalehdessä.....	15
Haastattelu.....	16
Ulkomaat kiinnostuksen kohteena.....	17
Vaikuta väittelemällä.....	18
Kuvat kertovat.....	19
Kuvat kertovat lisää.....	20
Ilmoitukset.....	21
Laaditaan ilmoitus.....	22
Mainokset.....	23
Mainosanalyysin syventäminen.....	24
Sääennuste.....	25
TV-sivu.....	26
Sarjakuvat.....	27
Lehtitaidetta.....	28
Sanaleikkejä.....	29
Laskentoa lehden avulla.....	30
Teematyöskentelyä.....	31

► Ohjeita käyttäjälle

Hyvä lukija

Tämä ideamateriaali on suunnattu opettajille, jotka tutustuttavat oppilaitaan sanomalehteen viestintävälineenä. Materiaalin tarkoituksena on ollut ideoiden yhteen kokoaminen, ajatusten jaottelu teemoihin ja sanomalehden tarkasteleminen yhdestä näkökulmasta kerrallaan.

Materiaalin tehtävät on suunniteltu perusopetuksen tarpeisiin. Jokaisen teeman kohdalta löytyy monen tasoisia ja eri luonteisia tehtäviä.

Useimmat tehtävät ovat opettajajohtoisia, mutta osa tehtävistä on suunniteltu ryhmä-, pari- tai yksilötehtäviksi. Jotta tehtävien löytäminen otsikoiden alta olisi helppoa, tehtävät on merkitty huutomerkillä. 🗨️

Lisätietoja ja pedagogista materiaalia löytyy osoitteesta www.sanomalehdet.fi.

Lukuiloa luokkahuoneeseen!

Alkuperäinen ruotsinkielinen käsikirjoitus:

Pia Boije

Käännös:

Suvi Tuominen

Sanomalehtien liitto 2005

Taitto:

Satu Salmivalli

Kuvat:

Esko Koivisto

Paino:

Forssan Kirjapaino Oy, 2005

ISBN 952-9858-99-X

► SANOMALEHTI

MIKÄ ON PÄIVÄLEHTI?

Keskustelkaa luokassa siitä, minkälaisia sanomalehtiä on olemassa. Millainen sanomalehti on päivälehti? Mikä erottaa päivälehden paikallis-, iltapäivä- tai viikkolehdestä? Seuraavat seikat saattavat nousta esiin:

Päivälehti ilmestyy vähintään neljä kertaa viikossa.

Päivälehti käsittelee ajankohtaisia tapahtumia.

Päivälehdessä on monipuolinen ja uusiutuva sisältö (paikallisuutiset, kotimaa, ulkomaat, urheilu, kulttuuri, pääkirjoitus, pikku-uutiset, ilmoitukset, mainokset, tv-sivut).

Päivälehti on tehty paperista – tosin se voi ilmestyä myös verkkolehdenä ja verkossa näköislehtenä.

Päivälehti on informatiivinen.

Useimmat suomalaiset tilaavat jotakin lehteä.

Päivälehti jaetaan yleensä aamuisin.

Päivälehti on suunnattu laajalle lukijakunnalle.

ERILAISIA SANOMALEHTIÄ

- ! Kartoita, mitä sanomalehtiä oppilaat tuntevat. Aloita lähiympäristöstä ja etene maantieteellisesti kauemmas. Tunteeko joku ulkomaalaisia sanomalehtiä? Kirjaston lukusalissa voi lukea monia erilaisia sanomalehtiä. Ota selvää, mitä päivälehtiä kirjastoon tilataan.

MITEN SANOMALEHTIÄ LUETAAN?

Jokaisella on oma tapansa lukea lehteä.

Keskustelkaa:

Miten oppilaat lukevat lehteä?

Mitä lehden osioita he lukevat?

Eroavatko oppilaiden lukutavat suuresti toisistaan?

Mitä opettaja lukee lehdestä?

KOTITEHTÄVÄ OPPILAILLE

- ! Ota selvää, mitä sisarukset, vanhemmat tai isovanhemmat lukevat sanomalehdistä.

- Mihin vuorokaudenaikaan kukin lukee lehden?
- Lukeeko joku lehden useammalla lukukerralla?
- Mitä he lukevat lehdestä, jos heillä on kiire?
- Kuinka kauan kukin käyttää aikaa lehden lukemiseen päivittäin?
- Käytetäänkö lehden lukemiseen enemmän aikaa viikonloppuisin?
- Kuka perheenjäsen on ahkerin lehdenlukija?
- Millä tavalla sanomalehti vaikuttaa perheen arkipäivään (esim. aktiviteetit, ostopäätökset)?

► SANOMALEHDEN LUKEMINEN

PIKALUKU

Selailu on yksi tapa saada nopeasti selvyyden sisällöstä. Silloin ei pysähdytä kovin pitkäksi aikaa yhdelle sivulle.

! Tehtävä oppilaille:

Lue lehti pikaisesti läpi. Lue otsikot, katso kuvat, lue kuvatekstit ja siirry eteenpäin. Lue jokin artikkeli hieman huolellisemmin. Lue yksi artikkeli seuraavan järjestyksen mukaisesti:

Otsikko

Kuva

Kuvateksti

Ingressi (puuttuu joskus)

Leipäteksti

Mikä järjestys tuntuu luonnollisimmalta, kun luet artikkeleita lehdestä?

LEHTIPALAPELI

! Tehkää luokassa lehtipalapelejä. Oppilaat voivat tehdä palapelit pareittain toinen toisilleen. Jokainen leikkaa muutaman artikkelin yhdestä tai useammasta sanomalehdestä. Artikkelien osat leikataan erilleen; kuvat, kuvatekstit, otsikko, ingressi (jos sellainen on) ja leipäteksti. Tämän jälkeen toinen oppilas kokoaa toisen laatiman palapelin yhdistämällä artikkelien osat yhteen niin, että artikkelit muodostavat jälleen kokonaisuuksia.

LUKUKYVYN KEHITTÄMINEN

Kaikki voivat kehittää omaa lehdenlukukykyään. Eräs tapa oppia on tehdä näin:

- ! Anna jokaiselle oppilaalle lehdestä jokin artikkeli.
- Kehota heitä arvaamaan otsikon, kuvan ja kuvatekstin avulla, mitä artikkeli käsittelee.
- Oppilas lukee tekstin ja alleiviivaa tärkeimmät kohdat.
- Hän kirjaa kysymykset, joita artikkeli herätti.
- Oppilas tiivistää omin sanoin tekstin sisällön.
- Tämän voi tehdä pienryhmissä niin, että oppilaat kertovat toisilleen omista artikkeleistaan.
- Oppivatko oppilaat mitään uutta?

ANNETAAN LEHDELLE ARVOSANA

- ! Kun olette lukeneet päivän lehden, pohtikaa, miten lehti palveli teitä lukijoina. Mitä hyödytte lehden lukemisesta?

LUEMME LEHTIÄ ERI TAVOIN

- ! Leikkaa sanomalehdestä muutamia kuvia ihmisistä, mielellään eri ikäisistä miehistä ja naisista. Anna yksi kuva kullekin oppilaalle ja kehota häntä kuvittelemaan lukevansa lehteä kuvan henkilön kanssa.

- Mitä kuvan henkilö lukee lehdestä mielellään?
- Minkä kohtien yli hän hyppää?
- Mitä hän kaipaisi päivän lehteen?

Oppilaat voivat keskustella arvuksistaan pienryhmissä.

► LEHDEN OSIOT

3

LÖYDETÄÄN OSIOT

Kehota oppilaita tarkastelemaan, minkälaisiin osioihin päivälehti on jaettu.

- ! **Oppilaat** etsivät nimettyjä osioita (esimerkiksi kotimaa, ulkomaat, kulttuuri, pääkirjoitus, mielipidekirjoitus, pakina, urheilu, pikku-uutiset, ilmoitukset, mainokset, sarjakuvat) **He** leikkaavat otsikot, jotka kertovat osioiden nimet. He voivat kirjoittaa myös itse nimilaput osioille. **Oppilaat** etsivät ja leikkaavat kunkin osion sanomalehdestä. **Oppilaat** sijoittavat osiot oikeiden otsikoiden alle. **Tehkää** seinälehti, johon kokoatte lehden kaikki osiot. Nyt on selkeästi näkyvillä, mistä eri osioista sanomalehti koostuu.

Keskustelua:

- Mikä osio saa eniten tilaa päivän lehdessä?
- Missä järjestyksessä osiot ovat lehdessä?
- Onko järjestyksellä merkitystä?

Lehden lukeminen helpottuu, kun osiot löytyvät suunnilleen samalta paikalta joka päivä.

Keskustelkaa, minkä osioiden olisi hyvä löytyä päivittäin samalta paikalta.

Älkää unohtako radio- ja tv-ohjelmia, sääennustetta, tulevia tapahtumia, syntymäpäiväpalstaa ym.

ANNETAAN OSIOLLE ARVOSANA

- ! Arvioikaa yhdessä eri osioiden helppolukuisuutta. Järjestäkää osiot helppolukuisimmasta alkaen.

OSIOT EROAVAT TOISISTAAN

Sanomalehden osiot jaetaan yleensä niiden tarkoitusperän mukaan. Tarkastelkaa osioita ja katsokaa, mihin kysymykseen osion tekstit vastaavat:

- ! **Mitkä** tekstit ovat tiedottavia?
ovat viihdyttäviä?
haluavat herättää keskustelua?

VILKAISU LEHDEN KASVOIHIN

- ! **Etusivu**, **pääuutissivu**, on lehden tärkein sivu ja sen kasvat. **Etusivu** ratkaisee, haluaako lukija avata koko lehden. Lukija tunnustelee etusivun avulla, onko lehdellä jotakin annettavaa hänelle. **Etusivun** voidaan sanoa heijastavan lehden sielua. Sen tulisi olla ikään kuin seisova pöytä, josta löytyy jokaiselle jotakin.

Tarkastelkaa sanomalehden etusivua näistä lähtökohdista ja pohtikaa, ovatko luokasta löytyvien lehtien etusivut onnistuneita.

► OTSIKOINTI

YLEISTÄ OTSIKOINNISTA

Sanomalehden otsikon pitää sisältää paljon tietoa pienessä tilassa.

Se ei saisi mielellään olla kahta riviä pidempi ja kunkin rivin tulisi olla luettavissa yksinään. Pääotsikkoa selvennetään joskus alaotsikolla.

Otsikko ei ole tavallinen lause. Se on harvoinen täydellinen: siinä ei ole pistettä lopussa ja usein osa sanoista on jätetty pois. Voidaan sanoa, että otsikolla on oma kielioppinsa.

- ❗ Oppilaat leikkaavat sanomalehdestä otsikkoja. Mitkä sanat on jätetty pois? Voiko otsikoista jättää vielä sanoja pois merkityksen kärsimättä? Miten otsikoista voisi rakentaa täydellisiä lauseita?

KIINNOSTUKSEN VANGITSEMINEN

Otsikot kuuluvat sanomalehden luetuimpiin osiin. Niiden tehtävänä on vangita lukijan kiinnostus koko artikkelia kohtaan. Sanotaan, että otsikko on tekstin korkein ääni. Hyvä otsikko herättää mielenkiinnon, antaa oikeaa tietoa ja osoittaa tekstin tärkeimmän sisällön.

- ❗ Oppilaat selaavat päivälehden läpi ja leikkaavat sanoja otsikoista. Tämän jälkeen he yhdistelevät sanoja siten, että ne muodostavat uusia otsikoita, mielellään sellaisia jotka saavat lukijan kiinnostumaan koko artikkelista.

TOTUUS?

Otsikon pitää olla totta, mutta ei välttämättä koko totuus. Otsikko johdattelee lukijan tekstiin, siihen mitä artikkelilla on kerrottavanaan. Joskus otsikot ovat vaikeita ymmärtää. Silloin lukijaa ihmetyttää, mitä artikkeli oikeastaan käsittelee. Miten esimerkiksi tulkitaan otsikko "Nainen synnytti presidentin helikopterissa"?

VÄLIOTSIKOT

Väliotsikot antavat levähdystaukoja silmille ja samalla houkuttelevat lukijan jatkamaan lukemista.

VIRHEELLISET OTSIKOT

Artikkelin laatinut toimittaja ei useinkaan kirjoita itse otsikkoa tekstilleen. Otsikoinnin tekee lehden toimituksen iltavuorossa työskentelevä henkilökunta. Joskus lehteä lukiessa voikin huomata, että otsikko ei tiivistä tekstiä oikealla tavalla.

- ❗ Etsikää mahdollisia virheellisiä otsikoita lehdestä.

► PÄIVÄLEHDEN UUTISET

UUTISKYNNYS

Kaikki uutiset eivät mahdu sanomalehteen. Jotta tapaus ylittäisi uutiskynnyksen ja se julkaistaisiin lehdessä, on sen täytettävä tietyt uutiskriteerit.

- ! Yrittäkää etsiä lehdestä uutisartikkeli, joka sopii seuraavaan kuvaukseen:

Uutinen on ajankohtainen
paikallinen
epätavallinen
yleinen
tärkeä

Löytyikö yhtäkään kaikki kriteerit täyttävää uutista?

Mistä oppilaat kirjoittaisivat, jos he olisivat toimittajia? Sopivatko yllä luetellut sanat heidän uutisvalintoihinsa?

PÄÄUUTISET

Sanomalehden pääuutinen esitellään aina etusivulla. Se sijoitetaan useimmiten sivun vasemmalle puolelle.

- ! Mikä on tämän päivän pääuutinen? Miksi juuri se on tärkein uutinen? Onko se paikallis-, kotimaan- vai ulkomaanuutinen?
- ! Kukin oppilas etsii lehdestä omasta mielestään kiinnostavimman uutisen. Hän kirjoittaa uutisen uudelleen niin, että alkuperäinen uutinen lyhenee puolella.

Uutinen on kuin jäätelötötkerö. Se rakennetaan seuraavalla tavalla, ja sitä lyhennetään aina lopusta. Tärkeimmät asiat ovat artikkelin alussa.

Strösseli=Kuvateksti
Hillo=Kuva
Suklaakastike=Otsikko
Jäätelö=Ingressi
Tuutti=Leipäteksti

- ! Hyvä uutisartikkeli vastaa journalistisiin kysymyksiin: **Mitä? Missä? Milloin? Miten? Miksi? Kuka?** Tarkastakaa, vastaavatko sanomalehden uutistekstit näihin kysymyksiin.

UUTISET VAIKUTTAVAT

- ! Löytyykö päivän lehdestä uutista, joka vaikuttaa oppilaiden tai heidän perheidensä arkeen?

HAVAINNOLLISTAMINEN

Lehti uutisten yhteydessä on joskus havainnollistava asiantuntijakirjoitus, kartta tai graafi (havainnollistava kuva).

- ! Onko päivän lehdessä havainnollistettu jotakin uutista?

APRILLIA, APRILLIA!

Huhtikuun ensimmäisenä päivänä joillakin lehdillä on tapana pilailta lukijoidensa kustannuksella. Yksi uutisista on saatettu kirjoittaa vakuuttavan oloisesti asiasta, joka ei pidä paikkaansa.

Paritehtävä:

- ! Ideoikaa hyvä aprillipäivän uutinen, johon monet lukijat saattaisivat uskoa. Kertokaa ideastanne luokkatovereille. Äänestäkää ideoista paras, eli se joka huijaisi lukijoita parhaiten. Perustelkaa valintanne.

5

► PIKKU-UUTISET

MIKÄ ON PIKKU-UUTINEN?

Pikku-uutinen on kokonainen uutisjuttu, mutta hyvin tiivistetty sellainen. Se on lyhyt ja informatiivinen. Pikku-uutinen on kokonainen kertomus, mutta siitä on jätetty pois kaikki yksityiskohdat. Pikku-uutisten hyvä puoli on se, että myös kiireisellä on mahdollisuus paneutua moneen uutiseen lyhyessä ajassa. Pikku-uutinen vastaa journalistisiin kysymyksiin yksinkertaisella kielellä ja kertoo lyhyesti, mitä on tapahtunut.

Journalistiset kysymykset ovat:

- Mitä?
- Missä?
- Milloin?
- Miten?
- Miksi?
- Kuka?

TEHTÄVIÄ PIKKU-UUTISISTA

- 1 Oppilaat lukevat pikku-uutisen ja alleviivaavat tekstistä vastaukset journalistisiin kysymyksiin.
 - 1 Etsi lehdestä joukko pikku-uutisia. Leikkaa erilleen otsikko ja leipäteksti. Oppilaat yrittävät yhdistää oikeat otsikot ja tekstit.
 - 1 Etsikää päivälehdessä pikku-uutisia, jotka olisivat ansainneet oppilaiden mielestä enemmän palstatilaa. Vastavatkoo pikku-uutiset kaikkiin journalistisiin kysymyksiin?

Sadut ja laulut ovat erinomaisia lähteitä pikku-uutisten kirjoittamisen harjoitteluun. Kerrotaan, että Alice Tegnér kirjoitti laulun Ollin marjamatka (Mors lilla Olle) luettuaan pikku-uutisen Smålandspostenista.
 - 1 Tee toisinpäin. Kirjoituta oppilailla pikku-uutinen laulun tai sadun pohjalta. Tapahtumakulku pitää kääntää uutiskielelle ja tekstissä tulee vastata journalistisiin kysymyksiin. Otsikon pitäisi olla sopivan iskevä.

Esimerkkejä pikku-uutisen lähteiksi: Ollin marjamatka, Kolme pukkia, Punahilkka, Prinsessa Ruusunen, Tuhkimo.
- Oppilaat lukevat omat uutisensa toinen toisilleen. Voiko uutista vielä lyhentää jättämällä siitä pois jotakin epäolennaista?
- 1 Kirjoittakaa pikku-uutinen jostakin tilanteesta, jossa joku oppilas tai koko luokka on ollut mukana.

► UUTISIA TARKKAILEMAAN

UUTISTARKKAILU

Katsokaa sanomalehden etusivua. Mitkä uutiset on nähty niin tärkeiksi, että ne esitellään etusivulla? Tarkastelkaa etusivun suurinta kuvaa. Mistä se kertoo?

- ! Valitkaa päivän uutiset päivittäin siten, että kaksi oppilasta toimii uutispäällikköinä. Mitkä tahansa uutiset kelpaavat.

Oppilaat sijoittavat valitsemansa lehtileikkeet ilmoitustaululle oikean päivän kohdalle:

maanantai
tiistai
keskiviikko
torstai
perjantai

- ! Nosta rimaa vähin erin:

Oppilaat perustelevat uutisvalintansa.

Uutisvalinnat on tehtävä tiettyjen kriteerien mukaan:

- paikallisuutinen
- kotimaanuutinen
- ulkomaanuutinen
- iloinen uutinen
- surullinen uutinen
- yllättävä uutinen
- uutinen henkilöstä, joka on tehnyt jotain hyvää
- uutinen epäoikeudenmukaisuudesta
- uutinen, joka koskettaa meitä kaikkia tai
- uutinen, jolla on merkitystä tulevaisuudessa

Pitäkää uutislähetys viikon lopussa. Uutisryhmä tiivistää viikon tapahtumat. Tiivistelmä voidaan nauhoittaa kasetille, jolloin syntyy vaikutelma radiolähetyksestä.

Järjestä tietokilpailu viikon uutisaiheista.

Pidä aina maailmankarttaa esillä luokassa, kun puhutte uutisista. Siten on helpompaa suhteuttaa ulkomaiden uutistapahtumat maantieteellisesti.

VAIHTOEHTO UUTISTARKKAILULLE

- ! Varaa uutisille ilmoitustaulu, johon sijoitatte

- viikon henkilön
- viikon parhaan kuvan
- viikon epäoikeudenmukaisuuden
- viikon valopilkun
- viikon virheellisen otsikon.

Pidä ilmoitustaulu siistinä ja päivitettyinä.

► UUTISTARKKAILUN SYVENTÄMINEN

SYVENNETÄÄN UUTISTARKKAILUA

- ! Seuratkaa luokassa, miten jokin uutinen kehittyi viikon tai parin aikana.

Keskustelkaa seuraavista kysymyksistä tarkastelun aikana:

- Mitä uutta tietoa uutiseen lisätään päivittäin?
- Mikä on tilanne, kun tarkastelu loppuu?
- Onko ajan kuluessa tapahtunut kehitystä?
- Kirjoitetaanko samasta tapauksesta vielä kuukauden kuluttua?
- Onko mahdollista, että tietyn ajan kuluttua lukija väsyi lukemaan samasta asiasta yhä uudelleen? Toisin sanoen, onko olemassa rajaa sille, kuinka kauan yhden uutisen kehittymistä jaksaa seurata?

UUTISTOIMISTOT

Sanomalehtien toimituksiin saapuu päivittäin monia sähköisiä STT:ltä, Suomen tietotoimistolta. Se puolestaan hankkii materiaalin muilta uutistoimistoilta ympäri maailmaa. Nämä uutissähkeet käännetään suomeksi ja työstetään suomalaisiin olosuhteisiin sopiviksi.

- ! Katsokaa lehden artikkeleista, mistä eri uutistoimistoista tietoja välitetään. Missä maissa nämä uutistoimistot sijaitsevat? Minkä uutistoimiston sähköisiä käytetään eniten?
- ! Etsikää positiivinen ulkomaan-uutinen!
- ! Mikä kotimaanuutinen saattaisi kiinnostaa ulkomaalaisia lukijoita?

LUETAAN KRIITISESTI

Tarkastelkaa uutista seuraavat kysymykset lähtökohtanaan:

- Miten toimittaja on saanut tietää uutisesta?
- Onko silminnäkijöitä?
- Ketä toimittaja on haastatellut?
- Minkä lähteiden puoleen toimittaja on kääntynyt?
- Onko toimittaja ollut itse paikalla?

PEHMEITÄ JA KOVIA UUTISIA

Kun onnettomuuksia ja katastrofeja tapahtuu, kirjoitetaan ensimmäiset uutiset niistä usein nopeasti, eikä syventäviä tietoja esitellä. Tekniset faktat ja tapahtumat kuvaillaan tarkasti, mutta ihmiskohtaloita ei kommentoida. Tällaisia uutisia sanotaan koviksi uutisiksi. Joskus lukija saa odottaa joitakin päiviä ennen kuin kirjoitetaan siitä, miten onnettomuus tai katastrofi vaikuttaa ihmisiin. Silloin puhutaan pehmeistä uutisista.

- ! Tarkastakaa, pitääkö tämä paikkaansa onnettomuus- tai katastrofiuutisten kohdalla lehdissä, radiossa tai televisiossa. Esitetäänkö tapauksesta kovia vai pehmeitä uutisia vai molempia?

► TALOUSUUTISET

YRITYSJOHTAJAN HAASTATELNU

- ❗ Oppilaat lukevat yritysjohdajan haastattelun. He kiinnittävät huomiota siihen, minkälaisena johtaja näkee yrityksensä tulevaisuuden. Mitä syitä hän antaa sille, että tulevaisuus näyttää joko valoisa tai pimeältä?

TELEKOMMUNIKAATIOALA

- ❗ Kännykkäalalla toimivat yritykset ovat olleet menestyksekkäitä maailmalla 1990-luvulta lähtien. Mikä on mahtanut aiheuttaa niiden menestyksen? Mistä johtuu, että 2000-luvun alussa näillä yrityksillä meni hieman huonommin? Seuratkaa, mitä lehdet kirjoittavat tämän alan yrityksistä.

YHTEISTYÖTÄ JA FUUSIOITA

- ❗ Etsikää kuluneen viikon lehtien taloussivuilta uutisia, jotka kertovat yhteistyöstä, fuusioista (kahden yrityksen yhdistymisestä) tai yrityskaupoista. Mistä syistä puhutaan? Koskevatko ne rahojen säästämistä, etujen saavuttamista asiakkaille vai jotakin muuta?

SUPISTAMISIA

- ❗ Etsikää uutisia, jotka koskevat supistamisia (kun halutaan säästää rahaa) päivähoiton, koulun, vanhustenhoiton tai terveydenhuollon alueella. Lukekaa artikkeli ja pohtikaa, kuka kärsii supistuksista.

TYÖPAIKKAILMOITUKSET

- ❗ Lukekaa työpaikkailmoituksia. Millä tavalla kansainvälistyminen näkyy ilmoituksissa? Mitä tänä päivänä vaaditaan työn saamiseen? Mihin muihin maihin kuin Suomeen haetaan työvoimaa suomalaisissa päivälehdissä?

YKSILÖTEHTÄVÄ OPPILAILLE

- ❗ Etsi työtä. Kirjoita oma ilmoitus työnhakijana. Anna mielikuvituksen lentää ja tee mainos itsestäsi, mutta pidä silti jalat maan pinnalla.

Kerro ilmoituksessa:

millaista työtä etsit
millainen koulutus sinulla on
mitä työkokemusta sinulla on
minkälainen kielitaitosi on
minkälainen sinä olisit työntekijänä.

9

► MEDIOIDEN VERTAILUA

ERILAISIA VIESTINTÄVÄLINEITÄ

Saamme tietoa eri medioista joka päivä. Uutiset tavoittavat useimmat ihmiset television, radion tai sanomalehden kautta. Kullakin viestintävälineellä on omanlaisensa tavat raportoida.

Viestintävälineiden yhteiskunnallisia tehtäviä ovat esimerkiksi tiedon välittäminen, ajatusten herättäminen sekä tiettyssä määrin viihdyttäminen.

! Verratkaa, miten samasta asiasta uutisoidaan eri medioissa. Eroaako raportointi jotenkin? Miten paljon uutinen saa tilaa eri välineissä ja kuinka tarkkaa uutisointi on? Verratkaa tämän päivän uutisointia seuraavan päivän sanomalehteen. Vertailkaa myös, minkälaisia valintoja eri medioissa on tehty.

! Pohtikaa, onko muilla viestintävälineillä **etusivua** sanomalehden tapaan. Etusivun tehtävähän on kertoa, mitä lehti sisältää.

Onko muissa medioissa **lööppiä** jossakin muodossa, eli nostetaanko tärkein uutinen jotenkin esiin?

LUOTETTAVUUS

! Tutkikaa luokassa, mihin uutislähteisiin luotetaan vähiten/eniten. Vaihtoehdoiksi voit antaa television, radion, päivälehdet, iltapäivälehdet, internetin, aikakauslehdet, opettajat, vanhemmat ja ystävät. Pisteyttäkää luotettavin ja epäluotettavin viestintäväline. Tee yhteenveto luokan tuloksista.

UUTISTEN KUUNTELEMINEN

! Kuunnelkaa uutislähetys radiosta. Mitä uutisia oppilaat muistavat kuuntelun jälkeen? Mitä kukin piti tärkeänä? Mitä etuja sanomalehtiutisella on verrattuna radiouutiseen ja päinvastoin?

KAKSI SANOMALEHTEÄ VERTAILUSSA

! Verratkaa samaa uutista kahdessa eri päivälehdessä. Tutkikaa, miten paljon huomiota uutinen on saanut eri lehdissä. Vertailkaa myös, mitä aiheesta kirjoitetaan. Mihin kohtaan lehteä uutinen on sijoitettu? Tutkikaa otsikkovalintaa, kuvavalintaa ja tilaa, jonka aihe on saanut lehdessä.

KRIITTISTÄ AJATTELUA

! Väittäjä:

”Mediat vaikuttavat tietoihimme, asenteisiimme ja arvostuksiimme sekä ohjaavat niitä.”

Keskustelkaa, pitääkö väittäjä paikkaansa!

10

► URHEILUSIVUT

URHEILUTARKKAILU

! Tarkastelkaa lehden urheilusivuja. Keskustelkaa luokassa: Mistä urheilulajista oppilaat lukevat mieluiten? Minä päivänä urheilusivuilta löytyy eniten artikkeleita?

! Tarkastelkaa päivän lehteä. Kuinka monta eri urheilulajia lehdessä mainitaan tänään? Kaipaisitteko uutisointia vielä jostakin lajista? Kirjoitetaanko joistakin lajeista enemmän kuin toisista? Jos näin on, pohtikaa syitä siihen. Tarkkailkaa lehden urheilusivuja viikon verran.

Ottakaa selvää seuraavista asioista:

- Kuinka monesta lajista kirjoitetaan?
- Kuinka paljon eri lajit saavat palstatilaa?
- Kuinka paljon palstatilaa saavat nuorisourheilu, senioriurheilu ja naisurheilu verrattuna miesurheiluun?

KIELESTÄ

Urheilutoimittaja tiivistää (kertoo), kuvailee ja tulkitsee urheilutapahtumia vapaalla kielellä. Urheilujutut sisältävät toimittajan omia mielipiteitä faktoihin sekoitettuina.

Urheilujutuissa käytetään usein tuttavallista sävyä sekä lempinimiä (esim. leijonat) ja urheilijoita puhutellaan pelkillä

etunimillä. Onko tällaisesta kielenkäytöstä esimerkkejä päivän lehdessä?

! Oppilaat lukevat urheilujutun. He alleviivaavat esimerkkejä toimittajan henkilökohtaisista mieltymyksistä. Keskustelkaa, mitä etuja ja haittoja tällaisella kirjoitustyyliillä on.

! Oppilaat etsivät urheilujutusta sanoja, joita käytetään kuvaamaan voittoa tai tappiota. Kuinka sanat vaikuttavat lukijaan? Kuinka sanat käsitetään artikkelista kertovien urheilijoiden keskuudessa?

! Etsikää mahdollisimman monta eri sanaa, joilla kuvataan maalia. Mitä sana kertoo siitä, miten maali syntyi?

! Etsikää sanoja, jotka liittyvät vain johonkin tiettyyn lajiin.

! Mitkä sanat ovat yhteisiä kaikille lajeille (esimerkiksi voitto, palkinto, palkintokoroke, finaali, maali)?

! Monet urheilulajien ja –sääntöjen termit ovat peräisin vieraista kielistä. Etsikää esimerkkejä ja yrittäkää keksiä suomenkielisiä synonyymejä.

! Oppilaat muodostavat pareja, joista toinen osapuoli on tuore maailmanmestari ja toinen urheilutoimittaja. Toimittaja yrittää esittää kysymyksiä, joita kukaan muu ei keksisi kysyä.

KUVISTA

Urheilukuvat luovat usein tunteen osallisuudesta, kun ne esittävät vahvoja tunteita. Monet kuvista ovat tilannekuvia, mutta myös lavastettuja kuvia löytyy.

! Oppilaat etsivät esimerkkejä sekä tilannekuvista että lavastetuista kuvista lehden urheilusivuilta. Lisäksi oppilaat voivat etsiä esim. liikettä, jännitystä, iloa ja pettymystä ilmentäviä kuvia.

► HENKILÖITÄ SANOMALEHDESSÄ

KASVOT KUVAN TAKANA

- ! Kenet tämän päivän lehdessä esiintyvistä henkilöistä oppilaat haluaisivat tavata? Mistä he juttelisivat tämän henkilön kanssa?

- ! **Yksilötehtävä oppilaille:**

Selaa läpi useita lehtiä ja etsi kuvien joukosta erilaisia henkilöitä

- joita haluaisit tavata
- joita ihaillet
- joita kadehdit
- joilla on ollut onnea tai epäonnea
- joille on käynyt huonosti tai jotka ovat mielestäsi rohkeita.

KASVOT TEKSTIN TAKANA

- ! Kutsu toimittaja vierailulle kouluun. Tutustukaa hänen ammattiinsa. Ottakaa selvää seuraavista asioista: Mitä hyviä/huonoja puolia ammatissa on? Miten toimittajaksi tullaan? Mitä on hyvä osata, jos haluaa toimittajaksi? Mikä on ollut mielenkiintoisin työtehtävä? Minkälainen on toimittajan tavallinen työpäivä?

TARKASTEELLAAN KRIITISESTI

- ! Sanomalehden henkilökuvaukset voivat jäädä joskus yksipuoliseksi. Kun aikaa ja tilaa on vähän, ei ole helppoa antaa kokonaiskuvaa ihmisestä. Tarkastelkaa lehtiä ja katsokaa, löytyykö esimerkkejä sankareista tai konnista, positiivisista tai negatiivisista henkilökuvista.
- ! Tiettyjä tapahtumia ja ihmisiä saatetaan pahimmassa tapauksessa kuvata aina yksipuolisesti. Kuvat ja uutiset kehityksistä kertovat usein köyhyydestä, sairauksista

ja nälästä. Kun lehtiin tehdään reportaaseja omassa maassamme asuvista pakolaisista, niissä korostuvat odotus, yksinäisyys, pelko ja suru. Voidaan myös kysyä, tekevätkö eläkeläiset muuta kuin pelaavat bingoa, matkustelevat ja hyppivät päivätansseissa. Esitetäänkö asiat tai henkilöt teidän lehdessänne näin? Tarkkailekaa näitä kysymyksiä pidemmän aikaa.

KERRO TARINA ITSESTÄSI

- ! **Yksilötehtävä oppilaille:**

Kerro itsestäsi sanomalehden avulla. Piirrä ympyrä suuri-kokoiselle paperille ja jaa ympyrä osioihin, joille annat otsikkoja. Osioita voi olla miten paljon hyvänsä. Esimerkiksi seuraavat voisivat olla osioiden otsikkoina:

1. Minua kiinnostavat ammatit
2. Harrastukseni
3. Huvini
4. Tämän haluan oppia
5. Näin rentoudun
6. Tulevaisuudensuunnitelmani
7. Tämä merkitsee minulle paljon
8. Tähän haluan säästää rahaa
9. Tällaiseksi haluan tulla

Tee kollaasi sanomalehtimateriaalista. Käytä kuvia, otsikoita, logoja, mainoksia, symboleja ym. ja täytä osiot niin, että ne antavat hyvän kuvan persoonallisuudestasi. Kertokaa sitten toisistanne joko pienryhmälle tai koko luokalle.

RYHMÄTYÖ AATAMISTA TAI EEVASTA

- ! Tehkää ryhmätyö, jonka aiheena on kuvitteellisen henkilön elämäntietä kehdestä hautaan. Tarvitsette sanomalehtiä, suuren paperin tai pahvin, leveäkärkisiä tusseja, liimaa ja sakset. Sepittäkää henkilön elämä sanomalehtimateriaalin avulla. Aloittakaa kasteilmoituksista, jatkakaa erilaisilla elämäntapahtumilla ja lopettakaa kuolinilmoitukseen.

Kerätkää ensin materiaalia, jakakaa se osiin ja keskustelkaa, mitä otatte mukaan ja mitä jätätte pois. Kirjoittakaa henkilön nimi paperin tai pahvin keskelle. Antakaa kuvien muodostaa kertomus ja yhdistäkää ne nuolilla, jotta lukusuunta on helppo huomata. Kertokaa luokkatovereillenne luomastanne henkilöstä. Pohtikaa elämäntietokertomuksia yhdessä koko luokassa: löytyykö niistä jotakin sellaista, joka tuntuu epärealistiselta?

► HAASTATTELU

HAASTATELUTEHTÄVIÄ

- ! Anna oppilaille tehtäväksi etsiä henkilöhaastattelu sanomalehdestä. Kehota oppilaita pohtimaan, mitä kysymyksiä toimittaja on mahdollisesti kysynyt haastateltavalta. Tutki, miten vastaukset esitetään tekstissä.

HAASTATELLAAN ITSE

- ! Oppilaat haastattelevat ihmisiä koulussa, sekä lapsia että aikuisia. Kehota oppilaita kiinnittämään huomiota kysymysten asetteluun; sellaiset kysymykset ovat hyviä, joiden vastaukset kiinnostavat mahdollisimman monia lukijoita. Oppilaat kirjoittavat haastattelut puhtaaksi ja kokoavat materiaalin niin, että se näyttää siistiltä. Asettakaa haastattelut näkyvälle paikalle koulussa, esimerkiksi ilmoitustaululle. Jos koulussa julkaistaan omaa lehteä, haastattelut voidaan kenties julkaista siinä vuoden mittaan.

OHJEITA OPPILAILLE

Ennen haastattelua:

- Mieti huolellisesti, mitä haluat tietää. Kirjoita kysymykset muistiin.
- Mieti haastattelutekniikkaa. Lue kappale haastattelutekniikasta.

Haastattelun jälkeen:

- Piirrä miellekartta ja kirjoita siihen kaikki se, mitä sait tietoosi.
- Viivaa yli merkityksettömät tiedot ja merkitse tärkein tieto.
- Kirjoita preesensissä ja anna haastateltavan puhua myös omalla äänellään suorissa sitaateissa.

HAASTATELUTEKNIIKASTA

- Kysy yhtä asiaa kerrallaan.
- Esitä lyhyitä ja selkeitä kysymyksiä.
- Älä kysy sellaisia kysymyksiä, joihin voi vastata vain kyllä tai ei.
- Älä esitä johdatteluvia kysymyksiä. ("Etkö olekin sitä mieltä, että...")
- Ole kohtelias.
- Rohkaise haastateltavaa olemalla kiinnostunut siitä, mitä hän kertoo.
- Keskity keskusteluun, jotta voit esittää mahdollisia jatkokysymyksiä.
- Älä epäröi kysyä uudelleen, jos et ymmärtänyt vastausta.
- Ota vastaukset talteen haastattelun aikana, eli tee joko muistiinpanoja tai nauhoita keskustelu.

► ULKOMAAT KIINNOSTUKSEN KOHTEENA

TEHTÄVIÄ VIERAISTA MAISTA

- ❗ Tutkikaa päivälehteä ja kiinnittäkää huomiota siihen, mistä eri maista lehdessä on uutisia, kuvia, matkareportaaseja tai matkamainoksia. Minkälainen kuva eri maista muodostuu? Kuvataanko osa maista vain turistiparatiiseina, kun taas osa katastrofialueina tai konfliktipesäkkeinä?
- ❗ Katsokaa tarkemmin turistimainoksia jostakin maasta. Tarkastelkaa, välittävätkö mainokset samanlaista kuvaa kuin samasta maasta kertovat uutiset.

Kuvataanko maata mainoksissa totuudenmukaisella tavalla vai onko mainokseen valittu vain houkuttelevia yksityiskohtia? Tietävätkö oppilaat maasta joitakin sellaisia faktoja, joita ei kerrota mainoksessa?

❗ Yksilötehtävä oppilaille:

Kuvittele, että koulusi lähettää sinut oppilasvierailulle johonkin toiseen maahan. Perillä sinun tehtävänäsi on kirjoittaa reportaasi kyseisestä maasta koulusi lehteen.

Mihin maahan matkustaisit ja miksi valitsit juuri sen?

Mitä kirjoittaisit reportaasiin?

- ❗ Yhä useammassa luokassa on siirtolais- tai pakolaislapsia, jotka ovat asuneet nuorempana jossakin toisessa maassa. Käytä heitä resurssina, jotta myös muut lapset oppivat tuntemaan luokkatovereidensa kotimaat sisältäpäin.

Leikkaa lehdestä artikkeleita, kuvia ja karttoja, jotka koskevat luokkasi pakolais- ja siirtolaislasten kotimaita. Anna näiden lasten maustaa lehtijuttuja omilla kokemuksillaan ja kertomuksillaan.

► VAIKUTA VÄITTELEMÄLLÄ

SILMÄYS HISTORIAAN

Entisaikoina kadut ja torit toimivat ajatustenvaihdon ja argumentoinnin tapahtumapaikkoina. Nykyään lehtien yleisönosastot täyttävät pitkälti tämän funktion. Monet lehdet julkaisevat lukijoiden mielipiteitä myös verkkolehden keskustelupalstoilla. Yleisönosastoilla lukijat voivat ilmaista omia mielipiteitään sekä ottaa kantaa toisten esittämiin ajatuksiin. Voidaan sanoa, että demokratia ja sananvapaus toteutuvat käytännössä yleisönosastoilla. Mutta miten yleisönosastokirjoitus pitäisi rakentaa?

MIELIPIDEKSTI

- esittelee aiheen
- ilmaisee mielipiteitä ja perustelee ne
- kokoaa argumentteja (seikkoja, jotka puhuvat oman mielipiteen puolesta)
- antaa ratkaisuehdotuksia

! Oppilaat tarkastelevat yhtä tai useampaa yleisönosastokirjoitusta. Onko ne rakennettu edellä esitetyn mallin mukaan?

! Löytyykö lehdestä sellaista mielipidekirjoitusta, johon oppilaat haluaisivat vastata?

! Onko joku oppilaiden perheenjäsenistä kirjoittanut joskus yleisönosastolle? Mitä aihetta kirjoitus käsitteli?

TARTUTAAN KYNÄÄN

! Lehtien palstat ovat tehokkaita kanavia saada asiansa näkyville. Kehota oppilaita kirjoittamaan yleisönosastokirjoitus omasta mielestään tärkeästä asiasta. Oppilaiden tulee käyttää edellä esitettyä mielipidekirjoituksen rakennemallia.

SPEAKER'S CORNER

! Järjestä luokassa suullinen väittely jostakin sanomalehdessä esitetystä teemasta. Jaa oppilaat kahteen ryhmään, jotka puolustavat vastakkaisia näkökulmia. Anna kummankin puolen keskustella ensin keskenään ja kehitellä omia argumenttejaan. Muistuta oppilaita, että tässä tehtävässä ei ole tarkoitus puolustaa omaa henkilökohtaista mielipidettä vaan sitä, joka tehtävässä on annettu. Väittelyssä on tärkeää osata kohdata vastapuolen mielipiteet asiallisella ja rakentavalla tavalla.

► KUVAT KERTOVAT

KUVAT VÄLITTÄVÄT TIETOA

Hyvällä kuvalla on korkea informaatioarvo ja se auttaa lukijaa ymmärtämään tekstiä. Kuvan tulisikin aina tukea tekstiä. Kuvaa katsomalla lukijan pitäisi ymmärtää, mitä artikkeli käsittelee.

KUVATEHTÄVIÄ

- ❗ Oppilaat valitsevat kuvan lehdestä. Sitten he lukevat kuvaan liittyvän artikkelin. Mitä sellaista teksti kertoo, mitä ei voi nähdä kuvassa? Entä mitä sellaista informaatiota saa kuvasta, mitä ei ole tekstissä?
- ❗ Tarkastelkaa yhtä sivua sanomalehdestä. Mitä huomioitte ensimmäisenä sivulta? Useimmat kiinnostavat ensiksi huomionsa otsikkoon ja sen jälkeen kuviin. Tämä saattaa tietenkin vaihdella sen mukaan, minkälainen kuva on.
- ❗ Tarkastelkaa lehtikuvia. Etsikää kuvia, joilla on paljon kerrottavanaan eli korkea informaatioarvo. Löytyykö sellaisia kuvia, jota enemmänkin johtavat harhaan kuin kertovat jotakin tekstistä?

Jokaisen lehtikuvan takana piilee ajatus. Kun katselee lehtikuvia, voi kysyä itseltään:

- Mitä näen kuvassa?
- Mitä tunnen ja ajattelen, kun näen kuvan?
- Miksi kuvaa on käytetty?

- ❗ Katsokaa luokassa valitsemaasi moniselitteistä uutiskuvaa. Aseta kuva piirtoheittimelle. Anna oppilaiden arvailla, mitä kuvan yhteydessä esiintynyt artikkeli käsittelee. Aseta tämän jälkeen kuvateksti paikalleen ja anna oppilaiden arvailla uudelleen. Tarkista artikkelitekstistä, arvasiko joku oikein.

- ❗ Valitkaa pari lehtikuvaa ja leikatkaa ne irti. Kokeilkaa niitä muiden lehdestä löytyvien otsikoiden alle ja katsokaa, kuinka hyvin kuva ja otsikko osuvat yhteen.

KUVA KERTOO ENEMMÄN KUIN TUHAT SANAA

- ❗ Valitse lehtikuvia tietyltä ajanjaksolta ja anna luokan äänestää kuvista paras. Eri opetuskerroilla voi olla erilaisia kuvia, esim. urheilukuvia, paikallisuutiskuvia, ulkomaanuutiskuvia, eläinkuvia tai lapsikuvia. Kuvan tulisi sopia kuvaukseen ”Kuva kertoo enemmän kuin tuhat sanaa”.

KUVATEKSTI

Kaikki kuvat tarvitsevat kuvatekstin. Sen pitää olla kiinnostava ja rohkaista lukijaa lukemaan koko artikkeli. Siksi olisi hyvä, jos kuvateksti kertoisi oman tarinansa eikä vain toistaisi sitä, mitä kuvassa näkyy.

- ❗ Oppilaat kirjoittavat uuden kuvatekstin jollekin lehtikuvalle. Heidän tulisi yrittää muuttaa kuvan sanomaa uuden tekstin avulla. Kirjoittakaa lisäksi puhekuplia lehtikuville!

► KUVAT KERTO VAT LISÄÄ

KUVA-ANALYYSIN SYVENTÄMINEN

Kuva voi olla luonnollinen tai lavastettu. Osa lehtikuvista on tilannekuvia, kun taas osan ottamista on valmisteltu jotenkin.

- ❗ Etsikää lehdestä sekä luonnollisia että lavastettuja kuvia.
- ❗ Kuvaan voidaan valita jokin tietty kuvakulma. Jos kuva otetaan yläkulmasta, kuvan kohde voi näyttää heikolta, haavoittuvalta tai sorretulta. Alakulmasta kuvattuna kohde näyttää ylväältä ja hallitsevalta. Suoraan edestäpäin otettu kuva vaikuttaa useimpien mielestä totuudenmukaisimmalta. Tarkastelkaa lehtikuvia. Mistä kulmasta ne on otettu ja minkälainen vaikutelma eri kuvakulmien käytöstä muodostuu?
- ❗ Tutkikaa jonkin päivälehdien kuvamateriaalia. Kuinka monessa kuvassa on mies? Entä nainen? Keskustelkaa tuloksesta. Missä yhteyksissä nähdään miehiä, missä naisia? Löytyykö lehdestä kuvia, jotka rikkovat ”perinteistä sukupuolijärjestystä”?
- ❗ Löytyykö lehdestä sellaisia kuvia, joita on vaikea katsoa tai sietää?

HENKILÖKUVAHARJOITUS

- ❗ Leikkaa lehdestä kuvia erilaisista ihmisistä ja monista kuvista tarvittava määrä. Jaa luokka ryhmiin. Kuvia tarvitaan yhtä monta kuin yhdessä ryhmässä on oppilaita. Jokainen ryhmän oppilas saa eri henkilökuvan ja kirjoittaa kuvauksen henkilön identiteetistä. Kuvaus voi koostua nimestä, iästä, perheestä, ammatista, kiinnostuksen kohteista, ominaisuuksista jne.

Tämän jälkeen oppilas avaa lehden ja etsii viisi asiaa joista henkilö lukisi mielellään, viisi asiaa joiden yli hän hypäisi ja viisi asiaa joista hän kaipaaisi juttuja lehteen. Lopuksi ryhmän jäsenet kertovat toisilleen kuvien henkilöistä ja heidän lukutottumuksistaan. Harjoituksen voi toteuttaa myös niin, että oppilaat haastattelevat toisiaan. Yhteisessä keskustelussa käydään läpi kaikki henkilöahmot. Syntyikö henkilöistä ja heidän lukutavoistaan erilaisia tulkintoja? Mistä se voisi johtua?

► ILMOITUKSET

Sanomalehden siivin lomalle!

Koe unohtumaton
matka kauniiseen
maailmaan.

Soita Matkasiipiin
ja olet jo melkein
lomalla.

Tarjous tänään

90 €

18

LEHTI-ILMOITUKSET

Ilmoituksetkin ovat tavallaan uutisia. Lukija saa niistä hyödyllistä tietoa erilaisista tavaroista ja palveluista. Ilmoitusmyynti on oleellinen osa sanomalehden taloutta. Yli puolet sanomalehden tuloista onkin kiinni ilmoitusmyynnistä. Koska sanomalehti tavoittaa useita ihmisiä kerralla, se on erinomainen väline myös ilmoittajalle.

- ! Etsikää autoilmoitusten joukosta auto kuvitteelliselle henkilölle. Etsikää autoa esimerkiksi suurperheelle lottovoittajalle 18-vuotiaalle eläkeläiselle opettajalle jollekin tuttavalle.

ILMOITUSTEHTÄVIÄ

- ! Oppilaat valitsevat lehden ilmoituksista jonkin tuotteen tai palvelun, jonka he haluaisivat ostaa itselleen tai hyvälle ystävälleen.
- ! Lukekaa matkailmoituksia. Etsikää lomamatka perheelle. Mitä matka tulisi maksamaan ja mihin matka suuntautuisi?
- ! Etsikää ilmoituksia, joista remontoija voisi olla kiinnostunut. Ajatelkaa kaikkia mahdollisia seikkoja, jotka talossa voisi uusia. Piirtäkää talo, leikatkaa ilmoituksia lehdestä ja sijoittakaa ne oikealle kohdalleen taloon.
- ! Suunnitelkaa talokauppa viisihenkiselle perheelle. Tehkää ensin lista seuraavista asioista: perheenjäsenet (nimi ja ikä), tilantarve, mahdolliset kotieläimet ja niiden erityisvaatimukset, talon maksimihinta, erityisiveet yms. Etsikää taloilmoitusten joukosta perheelle sopivaa taloa, joka täyttäisi perheen kaikki vaatimukset ja toiveet.
- ! Käyttäkää perjantain sanomalehteä kuvitteellisen perheen viikonloppuohjelman suunnitteluun. Lukekaa ilmoituksia ja puffeja erilaisista tapahtumista. Oppilaat leikkaavat ne irti ja kirjoittavat suunnitelmat. Liimatkaa oppilaiden laatimat suunnitelmat vierekkäin.
- ! Ilmoituspaikka lehdessä maksaa. Yksityshenkilöt voivat usein ostaa niin sanottuja rivi-ilmoituspaikkoja, joiden hinta määräytyy ilmoituksen rivimäärän mukaan. Siksi tekstiä lyhennetään niin paljon kuin mahdollista. Lukekaa "ostetaan" ja "myydään" -ilmoituksia ja tutkikaa, mitä lyhenteitä on käytetty. Kirjoittakaa joitakin ilmoituksia kokonaiseksi tekstiksi ja verratkaa tulosta alkuperäisiin ilmoituksiin.
- ! Kuinka monta erikoistarjousta löytyy tämän päivän lehdestä?
- ! Kuinka monta tuotemerkkimainosta (mainos, jonka avulla tehdään jotakin tiettyä tuotetta tai tuotemerkkiä tunnetuksi) löytyy tämän päivän lehdestä?

► LAADITAAN ILMOITUS

ILMOITUSTEHTÄVIÄ

- ❗ Anna oppilaille tehtäväksi kirjoittaa ilmoitus jostakin omistamastaan tavarasta, jonka he haluaisivat myydä. Muistuta, että ilmoituksen tulisi olla positiivinen ja vakuuttava.
- ❗ Lukekaa ilmoituksia kohdasta ”Vapaita työpaikkoja”. Oppilaat valitsevat työpaikan, joka voisi kiinnostaa heitä vanhempansa. Jokainen kirjoittaa vastauksen ilmoitukseen.
- ❗ Minkälaisen ”unelmatyöpaikkailmoituksen” oppilaat haluaisivat löytää lehdestä? Jokainen oppilas kirjoittaa ilmoituksen työpaikasta, jonka haluaisi itse saada.
- ❗ Sijoittakaa seuraavat ilmoitukset lehteen. Mihin kohtaan lehteä ilmoitukset pitäisi laittaa?

- rullaluistimet
- nuortenvaatteita
- matkapuhelimia
- käytetty sohva
- mökki vuokrattavana
- kahvi ja pulla kolmella eurolla
- lapsenvahti etsiä työtä
- koiranpentuja myytävänä

SYNTYNEITÄ JA KUOLLEITA

- ❗ Syntyneitä-otsikon alta voi löytää mukavia lyhyitä värssyjä ja riimejä. Keksikää uusia hauskoja värssyehdotuksia, jotka viestivät että uusi vauva on nähnyt päivänvalon.
- ❗ Tutkikaa kuolinilmoituksia. Mitä ilmoitukset kertovat henkilön iästä, perheestä tai kuolinsyystä? Mitä vainajan nimi kertoo hänen syntymänsä aikaisesta nimimuodista? Mitä muistosäe kertoo henkilön iästä, sukupuolesta, persoonallisuudesta ja kuolinsyystä? Miltä tyylikäs kuolinilmoitus näyttää?

MAINOSTETAAN SANOMALEHTÄ

- ❗ Miksi sanomalehteä kannattaa lukea? Laatikaa ilmoitus, jossa mainostetaan sanomalehteä ja vakuutetaan lukija siitä, että sanomalehteä kannattaa lukea.

19

► MAINOKSET

TUTKITAAN MAINOKSIA

- ! Tutkitaan, kuinka suuri osa sanomalehdestä koostuu mainoksista.

Vetäkää johtopäätöksiä siitä, mitä mainosten voidaan ajatella merkitsevän lehdelle. Minkälaisia sesonkeja mainostamisessa esiintyy? Ajatelkaa marjastuskausia, koulun alkua, joulua, isän- ja äitiensäpäivää, koulujen loma-aikoja, ylioppilaszuhlia ym.

MAINOSKUVIEN ANALYSOINTIA

- ! Pohtikaa, kuinka mainoskuvassa on saavutettu mainoksen neljä keskeistä tehtävää:

Mainos

1. tarjoaa tietoa tuotteesta.
2. herättää kiinnostuksen.
3. kietoo positiivisia mielleyhtymiä tuotteeseen.
4. houkuttelee ostamaan tuotteen.

- ! **Mainos rakentuu pääasiassa viidestä osasta**

Otsikko
Kuva
Teksti
Hinta
Logo (nimi, osoite, puhelinnumero, verkko-osoite)

- ! Tutkikaa erilaisia mainoksia. Sisältävätkö ne kaikki nämä osat?

- ! Mikä on myyvin mainos päivän lehdessä? Perustelkaa valintanne. Mitä ainesosia huomiota herättävä mainos sisältää?

- ! Tutkikaa mainoskieltä etsimällä iskusanoja, muotisanoja ja onnistuneita sanaleikkejä. Mitkä mainoksissa käytetyt sloganit, onnistuneet sanonnat ja lauseet jäävät mieleen? Keksittekö esimerkkejä?

Maitoa maalta!

Nyt 0,65 e/litra

Maito on raikasta, terveellistä ja edullista!

Maituri Oy

- ! Käytetäänkö mainoksissa englanninkielisiä sanoja tai sanontoja? Jos, niin miksi ja minkälaisissa mainoksissa?

- ! Tuhlatkaa 50 euroa johonkin, mitä mainostetaan päivän lehdessä. Mitä 50 eurolla saa?

- ! Kirjoittakaa mainosteksti uudelleen omalla murteellanne. Miten mainoksen sävy muuttuu?

- ! Löytyykö lehdestä sellaisia mainoksia, jotka eivät kuuluisi lehteen?

20

► MAINOSANALYYSIN SYVENTÄMINEN

MAINOKSEN KAAVA

- ! Valitse jokin kiinnostava mainos. Tutkikaa sitä **hyvän mainoksen kaavan** mukaan:

A – attention, Miksi mainos herättää huomion?
I – interest, Miksi mainos on kiinnostava?
D – desire, Mitä toivomuksia tai mielitekoja mainos herättää?
A – action, Saako mainos lukijan ostamaan tuotteen?

- ! Tarkastelkaa myös, onko mainos pääasiassa suggestiivinen (taivutteleva, houkutteleva) vai informatiivinen (sisältää tietoa tuotteesta tai palvelusta).
- ! Keskustelkaa realististen ja romanttisten mainoskuvien eroista. Löydätekö sanomalehdestä esimerkkejä kummastakin?

MAINOS ERI MEDIOISSA

- ! Keskustelkaa mainosten eroista lehdessä, radiossa ja televisiossa. Mitä hyviä ja huonoja puolia kussakin medias-
sa on mainosvälineenä?

EPÄKAUPALLISIA MAINOKSIA

- ! Kaikki mainokset eivät ole kaupallisia (tarkoituksenaan saada lukija ostamaan jotakin). Etsikää esimerkkejä mainoksista, jotka pyrkivät vaikuttamaan poliittisesti,

muuttamaan lukijan mielipidettä tai keräämään rahaa hyväntekeväisyyteen.

OSTA ELÄMÄNTAPA!

- ! Löytävätkö oppilaat mainoksia, jotka myyvät kokonaista elämäntapaa jonkin tuotteen kylkiäisenä? Voiko tuotteen avulla ostaa itselleen identiteetin tai elämäntavan?

NAINEN MAINOKSESSA

- ! Tutkimukset osoittavat, että nainen esiintyy miestä useammin mainoskuviissa. Tutkikaa, pitääkö tämä paikkaansa. Minkälainen on tyypillinen nainen mainoksessa? Voisiko hänet korvata yhtä hyvin miehellä?

LAPSET PIENINÄ AIKUISINA

- ! Joskus törmää mainoksiin, joissa lapset ovat pukeutuneet kuin aikuiset tai käyttäytyvät aikuismaisesti. Pohtikaa, miksi mainosentekijät ovat valinneet tällaisen esitystavan.

ONNELLINEN PERHE

- ! Tutkikaa viikon ajan, miten monessa lehtimainoksessa esiintyy perhe. Miltä perhe näyttää ja mitä perheenjäsenet tekevät? Mitä tuotteita mainostetaan perhekuvien voimalla? Miksi mainokset suunnataan usein perheille?

► SÄÄENNUSTE

22

TEHTÄVIÄ SÄÄKARTOISTA

- ❗ Leikkaa sääkartta sanomalehdestä. Mitä tietoja sääkartasta voidaan lukea? Ymmärtävätkö oppilaat kaikki kartan symbolit? Missä päin Suomea oppilaat viettäisivät mieluiten tämän päivän sääkartan perusteella?
- ❗ Tutkaillkaa sääennusteiden kieltä. Mitkä sanat esiintyvät usein? Mitä sääilmiöitä ennusteessa kuvaillaan? Miten ilmaistaan sään selkeys? Miten tuulta kuvaillaan? Mitä sanoja käytetään kuvaamaan sitä, miten paljon sataa? Lukekaa myös tiedote merisäästä.
- ❗ Leikkaa lehdestä sääkartta. Älä näytä oppilaille sanomalehden tekstiä. Anna heille tehtäväksi kirjoittaa sääennuste kartan pohjalta. Verratkaa tekstejä lopuksi.
- ❗ Lukekaa luokassa päivälehdessä sääennuste sekä ennuste lähipäiville. Yksi oppilaista on meteorologi ja esittää sääennusteen luokalle. Ota Suomen kartta esille avuksi. Tarkista, että "meteorologi" käyttää oikeita nimityksiä maan osista (Lappi, Keski-Suomi, Itä-Suomi, Länsi-Suomi ja Etelä-Suomi).
- ❗ Vaikeuta edellistä tehtävää jakamalla Suomen kartta kaikille oppilaille. Kuunnellessaan "meteorologin" sääennustetta oppilaat täyttävät kartan sääsymboleilla. Varmista tätä ennen, että kaikki ymmärtävät symbolien merkityksen. Verratkaa tämän jälkeen oppilaiden laatimia sääkarttoja lehdessä julkaistuun sääkarttaan.

▶ TV-SIVU

TUTKITAAN TELEVISIO-OHJELMATIETOJA

! Keskustelkaa luokassa:

Mikä tv-ohjelma kiinnostaa oppilaita eniten tämän päivän ohjelmatarjonnassa? Miksi?

Mikä ohjaa oppilaiden katseluvalintoja? Mitä ohjelmia he eivät katso sen vuoksi, että heillä on muuta tekemistä?

Keskustelevatko oppilaiden vanhemmat televisionkatselusta lastensa kanssa?

Miten paljon oppilaat käyttävät keskimäärin aikaa päivittäiseen televisionkatseluun?

Valitsevatko oppilaat tavallisesti etukäteen, mitä ohjelmia he katsovat tv:stä? Vai katsovatko he televisiota välittämättä siitä, mitä ohjelmia sattuu tulemaan?

Mitä televisionkatselu antaa oppilaille?

Miten oppilaat käyttävät sanomalehden tv-sivuja? Koska he lukevat niitä? Lukevatko oppilaat lehden erillistä, viikoittain ilmestyvää tv-liitettä? Kuinka tarkoin he sen lukevat?

! Tutkikaa tämän päivän ohjelmätietoja. Valitkaa muutamia ohjelmia, jotka voisivat kiinnostaa ja viihdyttää

- sairaalassa makaavaa lasta
- hyvää ystävää
- vanhempia
- vanhusta, joka ei pääse ulos kovin usein
- teini-ikäistä

Laskekaa, kuinka kauan eri tv-ohjelmat kestävät. Päätäkää luokassa, mitä ohjelmia valitsette. Kuinka kauan oppilaat aikoivat katsoa televisiota tänään? Mitä he voisivat tehdä tv:n tuijottamisen sijaan?

SUUNNITELLAAN ITSE TV-OHJELMA

Paritehtävä:

Kuvitelkaa, että tehtäväksenne on annettu keksiä ja toteuttaa aivan uusi televisio-ohjelma. Se on suunnattu lapsille ja / tai nuorille. Mikä ohjelmanne nimeksi tulee? Mitä ohjelma sisältää? Ketä ohjelmassanne on mukana? Miten houkuttelette katsojia ohjelmallenne? Kirjoittakaa ohjelmaideastanne esitys, joka saa lukijan kiinnostumaan!

23

► SARJAKUVAT

TEHTÄVIÄ SARJAKUVISTA

! Keskustelkaa luokassa:

Mikä lehden sarjakuvahahmoista on oppilaiden suosikki? Mikä tekee hahmosta kiinnostavan?

! Kääntäkää sarjakuvia englanniksi ja ruotsiksi. Kopioi sarjakuvat samalla tavoin kuin edellisessä tehtävässä, mutta anna oppilaille myös alkuperäiset, suomenkieliset tekstit.

KOTITEHTÄVÄ OPPILAILLE

! Mitä sanomalehdessä julkaistavia sarjakuvia kotonasi luetaan? Ota selvää, mikä sarjakuva on kenenkään suosikki. Onko lehdessä jokin sellainen sarjakuva, jota kukaan ei lue? Koska kukin perheenjäsen lukee lehdestä sarjakuvat? Heti lehden avattuaan vai lukemisen loppupuolella?

! Laatikaa historiallisia sarjakuvia, mieluiten siitä aikakaudesta jota käsitellään parhaillaan historian tunneilla. Käyttäkää apuna oppimateriaalia ja tietokirjoja.

ASTERIX KOHTAA MUUMIN

! Paritehtävä:

Kaksi sarjakuvahahmoa käyvät kirjeenvaihtoa. Kirjoittakaa pareittain ja yritäkää samaistua omiin hahmoihinne. Kirjoittakaa kirjeet ja vastatkaa toistenne kirjeisiin. Opetele tuntemaan oma sarjakuvahahmosi, jotta vaikutat uskottavalta.

KIRJOITETAAN TEKSTEJÄ ITSE

! Kopioi valmiita sarjakuvia siten, että peität puhekuplien tekstit ennen kopiointia. Anna oppilaille tehtäväksi täyttää tyhjät puhekuplat omilla teksteillään. Verratkaa oppilaiden tekstejä alkuperäiseen tekstitykseen. Keskustelkaa siitä, kuinka tärkeä osa teksti on sarjakuvaa.

► LEHTITAIDETTA

25

MITÄ SANOMALEHDESTÄ VOI TEHDÄ?

- Paperimassaa, massasta voi tehdä paperiarkkeja tai muotoilla veistoksia.
- Naamioita tai kolmiulotteisia hahmoja tapettiliisterin avulla.
- Isompia veistoksia sanomalehdistä, tapettiliisteristä, kanaverkosta ja maalilla.
- Taitella hattuja tai veneitä.
- Käyttää lehdenpaloja piirrostehtävissä poikkeavina yksityiskohtina.

Ehkä olette löytäneet luokassa useampiakin käyttö-alueita?

KIERRÄTYS

- ! Miten edellispäivän lehden voi käyttää uudelleen? Mitä käytännöllistä hyötyä lehdestä voisi olla? Missä pakoissa yhteiskunta käyttää sanomalehtiä uudelleen? Tehkää yhdessä lista.

LEHDEN LOGOJA SUUNNITTELEMAAN

- ! Kerätkää sanomalehtien logotyyppejä ja vertailkaa niiden suunnittelua. Suunnitelkaa oma logotyyppi mielikuvituslehdelle. Työssä voidaan käyttää kalligrafiakyniä ja erilaisia tyyppikirjasimia mallina.

NELIVÄRIPAINO

- ! Tutkikaa, missä kohdin lehteä on käytetty värejä. Mitkä värit ovat näkyviä? Lehteä painettaessa käytetään neliväripainoa, eli vain neljää väriä; sinistä, punaista, keltaista ja mustaa. Näiden värien avulla saadaan esiin myös muut kuvien värit.

ULOSPÄIN VETÄYTYVÄT KUVAT

- ! Leikatkaa kuva osiin ja sijoittakaa osat uudelleen siten, että syntyy jännittävä efekti. Kuva ikään kuin vetäytyy ulospäin, kun osat sijoitetaan hieman erilleen toisistaan.

SILLANRAKENTAJAT

- ! Rullatuista sanomalehdistä voi rakentaa erityyppisiä siltoja. Tehkää tämä ryhmätyönä. Suunnitelkaa ensin rakennelmanne. Rakentakaa vaikka useita siltoja. Käyttäkää teippiä, narua ja liimaa. Mikä rakennustekniikka vaikuttaa olevan kestävin?

► LASKENTOA LEHDEN AVULLA

MATEMATIIKKA KIELESSÄ

Kielemme sisältää paljon enemmän matematiikkaa kuin uskommekaan. Matemaattisten käsitteiden kietoutuminen kirjoitettuun kieleen paljastuu, kun lehtitekstejä luetaan tarkasti.

- ❗ Etsikää lehtiartikkeleista sanoja, jotka ovat luonteeltaan matemaattisia. Esimerkiksi suurin, pienin, puolet, tuplasti, lyhyin, pisin, kolmasosa, alku, loppu, ympärillä, noin, lukumäärä, prosenttiosuus... Alleviivatkaa sanat.
- ❗ Etsikää tekstejä, jotka sisältävät lukuja. Ympyröikää täsmällisesti ilmoitetut luvut ja alleviivatkaa suurpiirteisesti ilmoitetut luvut.

MATEMATIIKKA KÄYTÄNNÖSSÄ

- ❗ Katsokaa lehdestä, miten hinnat ilmoitetaan mainoksissa ja ilmoituksissa.
- ❗ Laskekaa, miksi on kannattavaa tilata sanomalehti pidemmissä jaksoissa. Verratkaa kolmen, kuuden ja 12 kuukauden tilausjaksojen hintoja. Mitä yksi lehden numero tulee maksamaan eri pituisissa tilauksissa? Paljonko maksaa vuodessa, jos ostaa joka päivä irtonumeron?

❗ Anna oppilaille tehtäväksi suunnitella mökkiviikonloppu kolmen ystävän kanssa. He saavat 40 euroa rahaa ruokaostoksiin. Ruoan pitää riittää kello kuudesta perjantai-iltana kello kuuteen sunnuntai-iltana. Mitä he ostavat? Käyttäkää apuna lehden mainoksia.

❗ Käyttäkää lehden urheilutuloksia ja laskekaa, kuinka suuri ero on jonkin kilpailun parhaan ja huonoimman ajan välillä.

❗ Käyttäkää lehtitietoja apuna ja laskekaa, kuinka kauan aurinko on ylhäällä tänään kotipaikkakunnallanne. Seuratkaa tätä viikon ajan ja tehkää tuloksista graafinen esitys.

❗ Laskekaa, kuinka paljon rahaa jaetaan viikon lottovoittajille.

❗ Laskekaa, kuinka paljon valinnainen ilmoitus lehdessä maksaa. Mitatkaa palstamillimetricien määrä ja arvioikaa hinta.

❗ Laskekaa miesten ja naisten lukumäärä lehden kuvamateriaalissa viikon ajalta. Laskekaa erikseen kuvat, joissa esiintyy molempia sukupuolia. Tehkää ympyrädiagrammi, jossa on kolme eri väriä. Täten tuloksesta tulee havainnollinen.

► TEEMATYÖSKENTELYÄ

Sanomalehteä voidaan hyödyntää erilaisissa teematöissä. Osa tehtävistä vaatii materiaalin keräämistä pidemmältä ajanjaksolta.

ESIMERKKEJÄ:

LAPSET JA NUORET

- 1 Miten lapset ja nuoret näkyvät lehdessä? Tarkkailkaa asiaa viikon ajan. Kiinnittäkää huomiota myös siihen, millaisissa asiayhteyksissä lapset ja nuoret esitetään.

AJANKOHTAINEN TEEMA

- 1 Kerätkää sanomalehtimateriaalia siitä teemasta tai maanosasta, jota luokassa käsitellään parhaillaan opetuksen sisältönä. Kootkaa materiaali seinälehdiksi.

YMPÄRISTÖKYSYMYKSIÄ

- 1 Kerätkää artikkeleita, jotka käsittelevät ympäristökysymyksiä. Syventykää joihinkin tiettyihin kysymyksiin. Lukekaa ongelmia koskevat artikkelit ja pohtikaa:

- Mitä ympäristöongelmaa kussakin artikkelissa käsitellään?
- Mihin tieteenalueeseen ongelma kuuluu?
- Keitä päätöksentekijöitä, organisaatioita ja yksityisiä tahoja ongelma koskee?
- Onko ympäristöongelman syy riippuvainen eri ryhmien intresseistä?
- Tuleeko ympäristöongelman ratkaisu vaikuttamaan tulevaisuuteen?
- Voiko ongelman ratkaista poliittisten päätösten avulla?

KYMMENEN KÄSKYÄ

- 1 Valitkaa yksi tai useampi kymmenestä käskystä ja etsikää lehdestä artikkeleita, jotka valaisevat niitä. Esimerkiksi ”Älä varasta” tai ”Älä tapa”. Keskustelkaa löytämistänne artikkeleista.

AMMATTEJA

- 1 Leikkaa lehdestä kuvia ihmisistä, jotka työskentelevät erilaisissa ammateissa. Jaa kullekin oppilasparille yksi kuva. Pari laatii listan siitä, minkälaisia ominaisuuksia tai kokemuksia ammatissa työskenteleviltä vaaditaan. Mitä negatiivisia ja mitä positiivisia seikkoja eri ammatteihin yhdistetään?

HUOLENPITO

- 1 Etsikää artikkeleita, jotka käsittelevät huolenpitoa. Minkälaisia huolenpidon muotoja löydätte? Minkälaista huolenpitoa yhteiskunta antaa? Entä yksittäiset ihmiset? Löytyykö sellaista huolenpitoa, joka levittäytyy maaraajojen ulkopuolelle? Ketkä tarvitsevat ja ketkä antavat huolenpitoa?

KONFLIKTEJA

- 1 Etsikää artikkeleita, jotka käsittelevät erilaisia konflikteja lähiympäristössä, kotimaassa tai ulkomailla. Keskustelkaa, mistä konfliktit johtuvat ja miten ne voitaisiin ratkaista parhaalla mahdollisella tavalla.

VAIKUTTAMINEN KANNATTAA!

- 1 Etsikää sanomalehdestä esimerkkejä ihmisistä tai organisaatioista, jotka yrittävät parantaa maailmaa jollakin tavalla. Kerätkää artikkeleita ja asettakaa ne esille osoitukseksi siitä, että aktiivisuus kannattaa.

AARRE

- 1 Oppilaat työskentelevät 3-4 henkilön ryhmissä. Jaa kullekin ryhmälle useampi sanomalehti. Ryhmät valitsevat lehdistä kymmenen sellaista artikkelia, jotka kuvaavat hyvin omaa aikaamme. Kuvitelkaa, että lehtijutut suljetaan aarrearkkuun, joka löydetään 300 vuoden päästä. Minkälaisen kuvan jälkipolvemme saavat meidän ajastamme? Ottakaa huomioon, että lehdestä löytyy tärkeää tietoa tapahtumista, kielestä, elämäntyylistä, vaatteista, ruokakulttuurista jne.

AIKAMATKA

- 1 Kuvitelkaa, että eläisitte jossakin vieraassa kulttuurissa menneellä aikakaudella. Miltä sen ajan sanomalehti on mahtanut näyttää ja mistä siinä on kirjoitettu?

Matkustakaa muinaiseen Egyptiin ja suunnitelkaa egyptiläinen sanomalehti. Olkaa Sparta-lehden toimittajia ja kertokaa tapahtumista, joita olisi voinut sattua siihen aikaan. Kaivautukaa kivikaudelle ja haastatelkaa sen ajan ihmisiä. Lähtekää reporttereina mukaan viikinkien värikkäille matkoille.

Käyttäkää tietokirjoja apuna.

Tämä opas kuuluu
Sanomalehtien Liiton
Sanomalehti opetuksessa
-toiminnan julkaisuihin.

www.sanomalehdet.fi

SANOMALEHTIEN LIITTO